

Pokazatelji za merenje osnovnih rezultata poslovanja (Ekonomičnost, Rentabilnosti, Produktivnost)

Opšti ekonomski cilj proizvodnih preduzeća se uprošćeno formuliše ovako: Ostvariti što veću i što vredniju proizvodnju sa što manjim troškovima i tako postići što veću razliku između vrednosti proizvodnje i troškova, tj. što veći višak vrednosti. Približno se ista misao izražava kad se kaže da postoje tri osnovna ekonomska principa po kojima treba da posluje proizvodno preduzeće: princip produktivnosti (proizvodnosti), princip ekonomičnosti i princip rentabilnosti. Pri merenju uspeha poslovanja u stvari se utvrđuje do koje su mere ostvarena ova tri osnovna ekonomska principa.

Postoji tri osnovna primera – merila na osnovu kojih se ocenju rezultati ove uspešnosti:

- 1) PRODUKTIVNOST
- 2) EKONOMIČNOST
- 3) RENTABILNOST

Princip PRODUKTIVNOSTI

Odnos između proizvodnje i utrošenog rada naziva se produktivnost rada. Ako se utvrđuje samo za jedan proizvod može se proizvodnost rada meriti odnosom količina po formuli:

$$P = \frac{KOLIČINA PROIZVODA}{UTROŠENI RAD}$$

Takvo merenje produktivnosti rada ima tehnički karakter, jer predstavlja odnos količina a ne vrednosti.

Produktivnost je moguće obračunavati i preko finansijskih pokazatelje

$$P = \frac{VREDNOST PROIZVODNJE}{TROŠKOVI ZARADA}$$

Ili kombinacijom naturalnih i vrednosnih pokazatelja: npr. Količina proizvoda / troškovi zarada, vrednost proizvodnje / časova rada ...

Kad je u pitanju produktivnost postoje neslaganja jer se isti nazivi koriste za različite merne odnose. A u izvoru: Produktivnosti je odnos između količine proizvoda i količine ljudskog rada. Međutim u praksi produktivnost je često odnos količine proizvoda i bilo kog drugog faktora proizvodnje. Pa može biti i odnos količine proizvoda i količine zemljišta, ali u suštini je to odnos količine proizvoda i u njega uložene količine ljudskog rada.

Ne smemo se ograničavati na produktivnost kao osnovni princip poslovanja – jer produktivna proizvodnja može biti i neekonomična i nerentabilna.

Npr. Sa boljim finansijskim rezultatima možemo i uz malu produktivnost ostvariti visoku ekonomičnost i rentabilnost.

Proizvodnost je sinonim za produktivnost.

Princip EKONOMIČNOSTI

U načelu ekonomičnost je odnos između vrednosti proizvodnje i troškova, pa imamo:

$$\frac{VP}{TROŠKOVI} > 1$$

ekonomična proizvodnja

$$\frac{VP}{TROŠKOVI} = 1$$

neutralno, nadoknađuju se samo troškovi

Može se iskazati u odnosu $\frac{TROŠKOVI}{VP}$ pa onda rezultat ispod 1 povlači ekonomičnost proizvodnje i obrnuto.

Vrednosti za $\frac{VP}{TROŠKOVI} < 1$ i $\frac{TROŠKOVI}{VP} > 1$ su apsolutno neekonomični, jer se ne nadoknađuju ni troškovi.

U literaturi se može naći stanovište u kojima se ekonomičnost vezuje za cenu koštanja, tj za nižu cenu koštanja koja se ne posmatra vrednosno.

Ali to nije tačno jer niža cena koštanja posmatrana nezavisn od vrednosti proizvodnje može da smanji vrednost p-nje.

Princip RENTABILNOSTI

Pod rentabilnošću se podrazumeva odnos između dobiti i ukupnih uloženih sredstava.

$$R = \frac{DOBIT}{ULOŽENA SREDSTVA}$$

Ova definicija se može menjati time šta stavljamo u brojilac tj. imenilac.

Npr. Ako vrednost p-nje (ukupan prinos, bruto produkt) stavimo u odnos sa ukupnim uloženim sredstvima, dobijamo KAPITALNI KOEFICIJENT ili STOPU PROIZVODNJE.

Ukoliko stavimo u odnos čist prinos sa ukupnim uloženim sredstvima, dobijamo STOPU RENTABILNOSTI kao izvor ukamaćenja ukupnih sredstava.

Ukoliko stavimo u odnos dobit sa sopstvenim sredstvima, dobijamo STOPU UKAMAĆENJA SOPSTVENIH SREDSTAVA ili PROFITNU STOPU.

- Sa tim u vezi treba se reći da se za vrednost osnovnih sredstava uzima nabavna sadašnja tj. ona koja je preostala nakon otpisa akumulacije.
- Za neka merenja uzima se početna vrednost jer ona bolje odražava proizvodne kapacitete preduzeća.
- Umesto termina „uložena“ često se koristi termin „angažovana sredstva“. Obično se uzima vrednost tih sredstava početkom godine.

Interesantno je izračunavanje rezultata na 100 dinara vrednosti sredstava bez zemljišta – jer vrednost zemljišta je po pravilu visoka i ona može da doprinese pogrešnom zaključku pri interpretaciji rezultata.

Imamo i : $\frac{NETO\ PRODUKT}{VP}$; $\frac{ČIST\ PRINOS}{VP}$; $\frac{DOBIT}{VP}$; $\frac{TROŠKOVI}{VP}$

Posebno je značajno praćenje iskorišćavanja onog faktora koji je u minimumu ili je osnova proizvodnje. Npr. Zemljište-ono je glavni proizvodni potencijal gazdinstva.